

GAUSDALS TIDER

5te Aargang

Gausdal Historielag

Nr. 1-1992

ØSTRE GAUSDAL DAMPTRYSKELAG. Skrevet av Kristian Fyksen.

I arkivet til historielaget er det ei kassabok for Østre Gausdal damptryskelag for åra 1900 til 1915. Som navnet sier var dette eit lag som var starta med det som formål å drive trysking med damp som drivkraft Men etter regnskapet å dømme, er det drive like mye med saging, både her i bygda og i nabobygdene. Laget var eit aksjeselskap, det har vore utbetalt utbytte noen ganger.

Det går ikkje fram av kassaboka at det er innkjøpt hverken tryskeverk eller dampkjel, så laget må vera eldre enn fra 1900. Dampkjelen var nok fyra med kol for det er ein egen "kul-konto" i boka. Det er

heile tida henvist til bilag og dagbok, kanskje dette ligg på eit loft ein eller annen stad i bygda?

Det går fram av kassaboka at bl.a. Otto Kalstad, Johs. Nørstevold og Pål Kråbøl har vore regnskapsfører for laget, men etter skrifta å dømme har det vore fleire. Hvem som har vore formann er verre å finne ut, men det er tydeleg at Amund Lie har vore ein sentral person her. Banken i Østre hadde pr. 31/12-1989 ein konto til Østre Gausdal damptryskelag på

kr 8.409,39.

Dette beløpet er overført til historielaget, etter at det var innhenta samtykke fra de garder

som ein med sikkerhet kunne finne ut hadde vore aksjonærer. Desse garder er: Austli, Bruvang, Frøyse, Fykse, Holen, Kalstad, Leikvam, Lie, Myhre, Nørstevold, Owren, Rokvam, Waalen.

Det var sikkert någå til ståk da tryskelaget kom til gards. Det var fast mannskap som følgde med, det var gjevt å få arbeid i tryskerlaget.

Det var Jon Pighaug som var bas for arbeids-gjengen. Oskar Pighaug fortel at 'n far kunne vera borte heile veka, det hende han hadde lånt hest nedi bygda da han kom heim til helga, og da var hesten "mesta grommere enn far åt øss ongom".

Det finns sikkert mange "risp" i frå denne tida. Eit få døm er dette: Når dampkjelen og tryskeverket skulle flyttes fra ein gard til neste var regelen den at den garden som var ferdig med trysken skulle sørge for transport til neste gard.

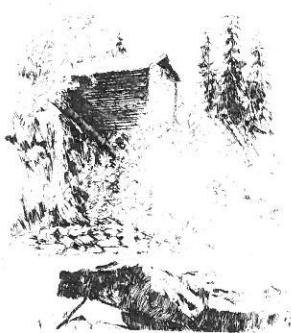
Det skulle flyttes fra Nørstevold til Vole. Aldeles i mot reglen og uvist av hvilken grunn, møtte Vole'n opp på Nørstevold med hester og kjørte verket til Vole. Detta likte ikke Nørstevøyl'n, han sela på like

mange hester og kjørde etter for å vise at 'n hadde utstyr til å gjera plikta si.

Når tryskelaget vart oppløyst vites ikke, men truleg vart det slutt lite om senn etter at elektrisiteten kom til bygda i 1913 og utover.

Det er fortalt at Jon Pighaug kjøpte tryskeverket. Når folke spurde i all verden han skulle bruke det til, svara han: "Bruke det til høn-hus". Tryskeverket kom til Lie til slutt. Dampkjelen endte sine dager hos ein skraphandler som var innom på Forrestad.

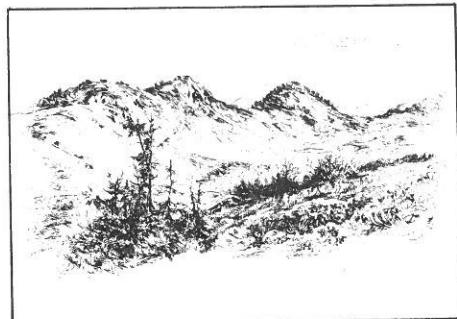
Østre Gausdal damp-tryskelag er nok av de første samvirketiltak blant bøndene i Gausdal, men det var sikkert fleire lag og foreninger med ulike formål. Det er av interesse for historielaget å få registrert slike så de som har opplysninger bør sørge for at det blir tatt vare på.

KULTURMINNER I UTMARK.

De arkeologiske undersøkelsene i forbindelse med Dokkautbygginga ga oss mye ny viten om den eldste historia til bygda vår; om hvordan dette området har blitt utnytta av mennesker helt fra steinalderen og fram til vår tid. Her har folk drevet med jakt og fangst, de har hatt steinbrudd, malm er tatt fra myra og omdannet til verdifullt jern, det har vært skogsdrift, tjære-brenning og seterdrift. Det er vel rimelig å tru at utmarka ellers i Gausdal også er blitt brukt av mennesker gjennom alle tider, avhengig av hvilke ressurser som har vært tilgjengelig på de forskjellige steder. Det finnes sikkert spor etter menneskers aktivitet i utmarksområdene, spor som ikke er blitt registrert og satt på kartet.

Av og til på tur i skog og fjell oppdager en formasjoner som naturen sannsynligvis ikke kan ha laga sjøl. Det kan være f.eks. ei grop eller en forhøyning, eller steiner som ser ut til å ha blitt lagt der. Det setter fantasien i sving, hva har en gang foregått

her? Har noen en gang bodd her, er det rester av en veg, et fangst-anlegg eller hva?

I Gausdal Historielag har vi lufta tanken om å prøve å få registrert en del slike "funn", og kanskje finne svar på spørsmål som reises i den forbindelse.

Vi tenker oss at medlemmene kan melde fra til historielaget om observasjoner de har gjort, og få hjelp til å finne ut av dem og få satt dem på kartet.

Fylkesarkeolog Harald Jacobsen har sagt seg villig til å skolere oss litt, blant annet i bruk av kart og registreringsskjema.

Har du sett noe som synes interessant? Ta kontakt med historielaget v/Kari N. Bergun, tlf. 23350.

REGISTRERING AV GJENSTANDER.

Rundt om i bygda er det sikkert også funnet gjenstander som burde ha vært registrert. Det er forståelig at finneren gjerne vil beholde den pilspissen, jernbarren, mynten eller hva det nå er han har vært så heldig å få øye på.

Men hva skjer etter at finneren sjøl er borte? Kanskje kommer gjenstanden bort, den blir gjemt og glemt, ingen vet lenger hvor funnet ble gjort.

Alle fornminner eldre enn Reformasjonen (1537) er automatiske fredet. Det er leveringsplikt på alle gjenstander som er eldre enn dette. Den som leverer ting til registrering får finnerlønn, diplom, foto og beskrivelse av gjenstanden. - Og god samvittighet. - På Oldsaksamlingen blir gjenstanden konservert og tatt vare på for ettertida.

Til høsten får vi vårt eget museum i Gausdal. Kanskje blir det mulig å få tilbake fra Oldsaksamlingen gjenstander som er funnet i Gausdal, og stille dem ut på Utmarksmuseet på Kittilbu.

**DET BLIR ÅRSMØTE PÅ ØSTRE GAUSDAL BYGDAHUS SØNDAG
5. APRIL KL. 19.00**

*****
**STYRET FOR GAUSDAL HISTORIELAG HAR FOR 1991
BESTÅTT AV:**

**Marthe Stine Fyksen, V.Gausdal,
formann, tlf. 062.26378**

**Thorstein Fougner, Follebu,
nestformann, tlf. 062.20305**

**Kari N. Bergum, V.Gausdal,
sekretær, tlf. 062.23350**

**Eva Volehaugen, Ø.Gausdal,
kasserer, tlf. 062.20611**

Styremedlemmer:

Ole A.Kvisberg, Svatsum, tlf. 062.29074

Liv Bakken, V.Gausdal, tlf. 26311

Olav Aamodt, Ø.Gausdal, tlf. 20304